

FOLYÓIRATOK A KÖNYVTÁRBAN.

KERESZTY ISTVÁNTÓL.

A könyvtártudomány számos megoldatlan kérdései közé tartozik a folyóiratok rendezésének kérdése.

A legtöbb könyvtárunk csupán könyvanyagára fordít figyelmet, a folyóiratokat — mintha időszakai voltuk miatt értékük is efemer volna — osztályozás, gyarapítás helyett porlepetten, egy tömegben összeverődve hagyja; a folyóiratért jött olvasót sem nem akarja, sem nem képes kiszolgálni, mert a kért műnek folyóirat voltával a kezelésére hivatott közeg nincs tisztában, másrészt pedig azért, mert a folyóiratok egység nélkül, rendszertelenül vannak elhelyezve s ezért csak igen nehezen találhatók meg. Ismerünk olyan könyvtárt, a hol esetről esetre vita tárgya az, hogy a meglelt folyóirat olvasására melyik helyiséget jelöljék ki. Olyan könyvtárat is — még pedig tekintélyeset — ismerünk, a melynek mindig megvolt a módja gyűjteményének teljessé tételéhez, de azért évről évre oly kevés anyagot dolgozott fel, hogy lépten-nyomon 4—5 éves mulasztásokra bukkant, s néhány esetben meggyőződött arról, hogy a reklamált folyóiratoknak oly régi számaint a legjobb indulatú kiadó sem képes többé előteremteni, a kevésbbé jóindulatú pedig (nagy baj, hogy ilyen is van bőven!) még rápirít a könyvtárnokra, hogy miért teljesíti oly későn a tisztét — ezóta, természetesen, nem is kíséri meg a régi, bármily tetemes számú, hiányzó füzetek reklamálását; a hiány tehát hiánynak marad, vagy, jobbik esetben, az ódonkönyvkereskedőnél készpénzáldozattal sikerül megszerezni a kiegészítő számokat, sőt a legtöbb esetben egy-két szám végett egész évfolyamot — tehát fölösleges anyagot és drágábbat — kell megvásárolnia.

Pedig, hogy mekkora veszteséget jelent tisztán erkölcsi szempontból is a hiányok elhanyagolása, a legalább reklamálás útján pótlás lehetőségének elévülése: azt már csak a következő

néhány megjegyzés is teljes nagyságában feltünteti. Egy-egy tudomány- vagy más szak története, fejlődése leghívebben az illető szak folyóiratainak egymásba kapcsolódó évfolyamaiban tükröződik; ennek a lánczolatnak mindenik szeme egyaránt fontos, lényeges, s azért a csonka évfolyam úgyszólván teljesen értéktelen, — még a teljes évfolyamok is csekély becsüek, ha a gyors áttekintésüket lehetővé tevő évi tartalomjegyzékek hiányzanak; — a teljes évfolyamot pedig (ép úgy, mint a hírlapét) az teszi becsessé, hogy a forgalomban sokkal ritkább, mint az ugyanannyi vagy bár negyedrésznnyi példányban nyomtatott könyv; mondhatni, hogy csak kivételképen jut az ember antiquár útján oly folyóirat régibb évfolyamához, a melyet keres, a melyre szüksége van. A kutatónak aztán utolsó reménye a nyilvános könyvtár; ha még itt sem találja meg a keresett évfolyamot: akkor vajjon hova forduljon, mikor a legtöbb szerkesztő és kiadó — probatum est — nem őríz meg folyóiratából teljes példányt, vagy pedig annál jobban őrzi s ki nem adja kezéből?

A könyvtár első kelléke tehát az, hogy hiánytalanul meg legyenek mind ama folyóiratai, a melyeket egyáltalán elkezdett gyűjteni. A második kellék, hogy a meglevő anyag használható, hozzáférhető, rendezett legyen. A milyen egyszerű igazságok ezek s a mennyire természetes, hogy érvényesüljenek: annyira hátrányos az olvasók érdekeire s viszont a könyvtár hírnevére, ha e létfeltételek teljesületlenek. Ez pedig a hazai könyvtárakban nem oly ritka eset, hogy ne volna helyén, emlékezetükbe hoznunk hivatásukat.

Legcélravezetőbb módja az olvasók kielégítésének s egyuttal a füzetek pontos számontartásának az, ha a folyóiratok utolsó száma — külön olvasóteremben — mindaddig ki marad téve közhasználatra, míg új szám meg nem jelen. Nemzeti Múzeumunk könyvtárának szabályaival ez, ma még, homlokegyenest ellenkezik; e szabályok szerint csak a már bekötött műveket adhatni olvasók kezébe. Kétségtelen, hogy ez a rendelkezés nem állhat sokáig fenn mai érvényében; a könyvekre vonatkozólag talán inkább, ámbár a British Museum példája — ott t. i. a könyvek általában megjelenésük után egy hónapra bekötve állnak rendelkezésre — még messze áll tőlünk; de a folyóiratok aktuális jellege, kereslete, és esetleges hiányaiknak idejekorán való ellenőrzése hatal-

masan ellenmondanak a régi szabálynak. Világító példákra is hivatkozhatunk: az angol, francia, belga, olasz, német könyvtárak legelsőire, a melyek már rég berendeztek külön termet a folyóiratok tára gyanánt. Bármely folyóiratnál feltűnik csakhamar, ha egy-egy füzete elmaradt; így a reklamálás még idején eszközölhető.

Ha a legújabb szám beérkezik: a régibbet el kell tenni — hova?

A legtöbb könyvtárban a folyóiratok is oda vannak kárhoz-tatva szakmájuk szerint a száz szakcsoportba osztott könyvek közé, néhol pedig a külön hírlaptár anyagához vannak a folyóiratok sorozva. E szakrendszer ellen szól azonban nem egy nyomós érv: *a)* hogy a több szakot is felölelő, nagyszámú folyóiratok helyét rendszeren csak több szak repertóriumának átvizsgálása után találja meg a kutató (vagy a megbízott szolgál), azonkívül pedig hiányzik az egyes szakokba vágó s egyszersmind az *összes* folyóiratok repertóriuma, katalógusa és statisztikája; *b)* hogy a folyóiratok rendszava más, mint a könyveké, (t. i. nem a szerző avagy a szerkesztő neve, nem is az első főnév, hanem a jelző), de még találgatás tárgya is, ha a címül szolgáló főnévnek több a jelzője; végre *c)* hogy még hiányosabb könyvtáraink is minden szak kijelölt polczainak elégtelenné váltán panaszkodnak, s gondoljuk meg, hogy azokon a könyv- vagy hírlappolczokon mennyi helyet foglalnak most el a folyóiratok.

* * *

Világos, hogy mindez árnyoldalak, hibák és bajok felsorolása — már ujjmutatás az orvoslásra, a hibák jóvátételére, az új idők követelményeinek teljesítésére.

Első és legnehezebb, fejtörő feladat: a folyóiratok megkülönböztetése a hírlapoktól. Akár a vegyestartalmú, akár az egy szakmát szolgáló *folyóiratokat rendszeren kisebb formátumuk, borítékkal s egész- vagy félévi címlappal és tartalomjegyzékkel ellátott voltak, továbbá hosszabb cikkekkel álló és a hírrovatot (újdonságokat) nélkülöző tartalmuk, végre megjelenésük hosszabb időköze* különbözteti meg a hírlapoktól, újságoktól. De számtalanszor nem lehet a kétféle sajtótermékek közt szilárd határvonalat vonni; a hetenként és hírrovattal megjelenő »Gazdasági Lapok«-at borítéka és tartalomjegyzéke, a vidéki (egyező című) »Gazdasági Értesítő«-ket csak kisebb formátumuk és egyhavi időközük sorozzák,

a folyóiratok közé, holott egyéb megkülönböztető sajátságaik hírlapoknak minősítik s e kétféle czímú amfibiumokat mindenestre egy közös szakba kell osztani. Ilyen amfibiumai minden szaknak vannak; s valamint a könyv-osztálynak nem szabad kicsinyelnie, a maga tudományos rangjához méltatlannak tartania semmiféle szakmát, hanem a kalaposmesterségről szóló könyvet vagy a kéményseprés szervezéséről szóló önálló munkát is meg kell őriznie: úgy a folyóiratok osztályának sem szabad szakmája miatt a hírlapok közé utasítania a havonta megjelenő »Első magyar kalapos-újság«-ot, a borítékos, kétheti, »Kéményseprők szaklapja«-t, vagy a fennebb idézett gazdasági havi értesítőket. Megjegyezzük, hogy ezeknek czímében az »újság«, »lap«, »értesítő« szók nem lehetnek mérvadók a beosztás iránt, mert pl. a maguk nemében hasonló közlönyök közt ott találjuk az egykor kéthavonként, boríték nélkül megjelent »Egyházművészeti lapok«-at (mint folyóiratot) a könyvek közt, a kéthetenként megjelent, előkelő külsejű, borítékos »Művészeti szemlé«-t pedig (újságnak minősítve) a hírlapok közt. A betű megöl; hogy is lehetne a szón nyargalni, ha valamelyik folyóirat vagy hírlap megváltoztatja czímét? És vajjon elég ok-e pl. az »Élet«, a »Koszorú«, vagy az »Orsz. tanáregyesületi közlöny« évfolyamainak elszakítására a bibliografiai jegyzékben s a polczokon az, hogy haviból utóbb heti szemlévé lettek?

Ezek a példák (és számos hasonló eset) azt a meggyőződést érlelték meg e sorok írójában, hogy a folyóiratok, mindenestre kiválogatva a könyvek szakcsoportjából, együttesen képezzenek egy külön teremben álló és itt olvasandó osztályt. Részünkről azt hisszük, hogy a mely könyvtár hírlapokat is tart: ott a folyóiratok és lapok osztályának egyesítését nem akadályozza semmi. Így történt a budapesti egyetemi könyvtárban, de a mely a hírlapokat nem őrzi meg s az egyesítést csak a folyóiratok olvasótermére szorítja. De ha ez egyesítés eszméje nem nyerné meg az intéző közegek tetszését: ám üljön össze a szakértők plénuma és kísérelje meg ellenmondást nem tűrő elveket megállapítani a folyóiratok s a hírlapok jellegének megkülönböztetésére.

A könyvektől elkülönzésük idején a folyóiratok szükségképen utalólapot kapjanak czédulakatalogusuk eddigi helyére, új utaló jegyzetet a könyvszakmák betűrendes repertóriumába; kata-

logusczéduláik (esetleg a hírlapokéival) egy nagy betűrendes czédulakatalogussá egyesítenek; hasonlóképen együttes, de lehetőleg szakmák szerinti alcsoportokra osztott repertóriumot kapjanak. Szükséges még egy évről évre mindig csak az idei folyóirat- (és esetleg hírlap-) állományt összefoglaló jegyzék, a minőt a hazai hírlapokról id. Szinnyei József a Magyar Könyvszemle mellékletéül e sorok írójával együtt összeállított. Hogy a czédulakatalogus minden irodalomtörténeti és bibliografiai adatot egyesítsen-e, vagy e két szak szerint kétféle czédulakatalogusunk legyen-e — ezt a két kérdést, megvalljuk, másodrangúnak tartjuk; ellenben korszerű, jogos igénynek ismerjük el, hogy e katalogusczédulák u. n. registrator tengelyéhez erősítve, legyenek mozgathatók.

Említést tettünk egy folyóirat-olvasóteremről. Ámbár a könyv-olvasók a maguk céljaira a folyóiratokat is gyakran szükséges eszközül használják: a folyóiratoknak általában véve kizárólagos közönségük van, a melyet épen ezért legcélszerűbb volna ott a helyszínén, a folyóiratok termében kiszolgálni. A folyóiratoknál mindenestre kivétel tehető ama szabály alól, hogy csak bekötött művet szabad az olvasó kezébe adni; a kutatónak sokszor a legújabb számokra van szüksége, s ha a külföld összes nagyobb könyvtárai a maguk hátránya nélkül ily értelemben is hasznára váltak a közönségüknek: nem fogják a mieink sem kárát vallani.

Múzeumi könyvtárunk e reformokat elvben kétségkívül elismerte, mert már rég a hozzájuk vezető útra lépett: a folyóévi folyóiratokat egy csoportban, betűrendben tartja s róluk (bár egyszerű fogalmazvány alakjában) jegyzéket vezet; de az esztendő végeztével, általában bekötve, szétosztja a könyv-szakcsoportba, a régibb évfolyamok mellé, hogy az új évfolyamoknak adjon helyet. Ismételjük: ez csak egyetlen lépés, holott a gyors, példás haladás útján első lépéssé kellene válnia, a melyet a többi mentől előbb kövessen.
